

Pittonijeva slika u Visu

Dr Cvito Fisković

redovni član Jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti u Zagrebu

Izvoran znanstveni rad

U baroknoj crkvi sv. Duha koja se diže u zapadnom dijelu Luke na otoku Visu, prozvanom »Duh«, upravo po tom baroknom svetištu, nalazi se velika oltarna slika koja prikazuje Gospu s Djetetom u naručju i tri sveca podo nje. U crkvi se 1681. godine spominje samo jedan oltar¹ a u prvoj polovici 18. stoljeća navode tri: sv. Duha, Ivana Krstitelja² i sv. Ivana Trogirskog. Taj je povezan vjerojatno uz darovatelja ove crkve Nikolu Vilandića — Reggio, trogirskog drvodjelca nastanjenog u Visu koji je prema natpisu³ u pločniku ove crkve:

NICOLAVS
VILANDICH REGGIO
OMNIA QVAE HABVIT
ECCLESIAE HVIC
DONO DEDIT
1670.

sve svoje njoj poklonio. On joj je oporukom ostavio i četiri umjetničke slike,⁴ što je zanimljivo spomenuti zbog kulturnog uspona Dalmacije u barokno doba kad i pri likovnom obogaćivanju obrednih mjesta, odnosno nabavci umjetnina sudjelovahu i obični obrtnici. A i spomenuti oltar sv. Ivana Trogirskog bijaše 1744. godine sagrađio Marin Piaceri zvan Čudina,⁵ ali ga se kao ni ostale ne razaznaje jer su do našeg vremena uklonjeni.

Uostalom više nas zanima velika oltarna slika (220 x 120 cm), koja se može ubrojiti među izrazitije umjetnine

¹ Spis službenog pohoda biskupa Jerolima Priuli. *Biskupski arhiv* u Hvaru.

² Spis službenog pohoda hvarskog biskupa Cesare Bonaiuti. *Biskupski arhiv* u Hvaru.

³ *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku XII, Split 1889, str. 85.*

⁴ Arhivski spisi, sv. II (1600—1689) spis br. 89. *Franjevački arhiv* u Hvaru.

⁵ Oporuke bilježnika J. Sibischini 1730—1766. pod nadnevkom 25. III 1744. *Viški spisi, Historijski arhiv* u Splitu.

Slike istaknutog venecijanskog slikara rokoko stila Giambattiste Pittonija (1687—1767) nisu dosada bile poznate u Dalmaciji, koja inače obiluje djelima venecijanskih slikara 18. stoljeća. Autor studije na temelju analize značajki njegova stila pretpostavlja da je velika oltarna pala iz crkve sv. Duha u Visu, na istoimenom dalmatinskom otoku, njegovo izvorno djelo.

tek u cjelini dosljedno razgranato predočeni nabori bogatih haljina pokrenutih likova, upućivao je na nekog iz 18. stoljeća u Dalmaciji, pa je privukla našu pažnju još pri prvom sustavnom obilasku otoka Visa radi popisivanja njegovih kulturnoumjetničkih dobara.

Privukla nas je svojom izuzetnom vrsnoćom uvjerljivo raščlanjene figurativne kompozicije i razigranošću osvjetljenih ploha jednog u osnovi hladnog kolorita. Osobiti pak način kako su u pojedinim zahvatima kruto, a razitijeg majstora 18. stoljeća. Ljepušasto dječje i ženinino lice, a pomalo sanjarske iako odlučne crte muških glava, navadahu pak ka Mlecima gdje slikarstvo tada dostiže nove značajne vrijednosti u širem krugu darovitih umjetnika, a odakle je ujedno nabavljena glavina ondašnjih umjetnina za naše sredine. Iz tog kruga već se dokazalo kako je veći broj djela donedavna slabo uvažavanog Nikole Grassia dospio na našu obalu, pa ona sada potpomažu iznalaženje zaslužnog mjesta tog zanimljivog slikara mletačkog rokoko. Njemu je po izrazu i stilskom opredjeljenju dosta blizak, a donedavna manje poznat i slabije proučen, suvremenik Giambattista Pittoni. Obojica, uznoseći vedru patetičnost ranog rokoko u mletačkom slikarstvu, povlače stanovito sjedinjavanje dotadašnjih iskustava i povlače novu stilsku struju.⁶

Pogotovu se taj drugi ističe u smislu pojašnjavanja slike u kompozicijskom i kolorističkom vidu, sasvim u duhu svečanosti predodžbi svojeg doba. Stoga bih predložio da se viška slika priključi njegovu djelu.

Kompozicijska postava triju likova svetaca u donjem dijelu, a Gospe s Kristom i anđelima u gornjem slijedi uobičajeni trokut oltarnih slika, ali je sve to prošetno dramatičnim drhtavim nemirom, naslikano na vrlo domisljati i prorađeni način. Nije samo prostorno obuhvaćanje likova ono što daje dosljedno jedinstvo njihova prikaza

⁶ R. Pallucchini. *La pittura veneziana del Settecento, Venezia — Roma 1960, str. 115.*

Giambattista Pittoni, Gospa sa svecima — Vis

u skućenoj površini nego je još više ujednačena obrada njihovih jakim svjetlom obasjanih haljina. One naime uspostavljaju velebnu statuarnost svakog pojedinog lika s vrlo odlučnim nabiranjem oštih lomova koji u pojedinačnim plohama izgledaju ukoćeni. Međutim u isprepletenim sukladnostima veoma gipke ritmičnosti daju cjelini neobičnu živost, jedan doslovno dramatični naboj koji podržan sagibljivim stavom likova i upadom gornje izvanjske svjetlosti stvara najbolju odliku djela. U tome se raspoznaje i samosvojno izražavanje ovog slikara, pa

nam njegov pristup obradi slike ostaje čak važnija potkrepa prijedlogu od prepoznavanja više-manje čvrstih podudarnosti s drugim njegovim ostvarenjima.

Kao što običavaše, slikar je i ovu kompoziciju u dva dijela, koje obuhvaća nagnutom izduženom zatvorenom kružnom crtom, proveo odozdo prema gore.

Na sivorumenim gustim oblacima u plavom nebu sjedi Marija okružena anđelčićima, ogrnuta modrim plaštem, a odjevena u svijetloružičastu haljinu. Na glavi joj je smeđi rubac, a prsi joj pokriva četvorasti žučkastosivi

G. Pittoni, *Gospa sa svecima* — Vis (detalj)G. Pittoni, *Gospa sa svecima* — Vis (detalj)

naplećak s križem malteškog oblika, kojemu je uspravni krak crven a poprečni plav. Desnicom podržava sina a ljevicom pruža sv. Rajmondu Nonnatusu mali bijeli naplećak (skapular), na kojemu je istovjetni znak utemeljenja mercedarskog reda. Vitki mladi svetac je ogrnut širokim bijelim ogrtačem s kukuljicom, a odjeven u bijelu redovničku odjeću s dugim naplećkom na kojem je križ istih boja i oblika kao već spomenuti s Marijina lika. Na tlu mu do nogu obuvenih u redovničke sandale leži njegov crveni šešir. Kraj njega u skrušenom stavu kleči svetac⁷ u rumenoj dalmatici sa zlaćanim vrpcama

⁷ Mučenik ima crte lica i dakonsku dalmatiku sv. Stjepana, ali mjesto njegova zračenja, nabačenog kamenja, ima kraj nogu mač, a nad glavom vijenac ruža, znamenje sv. Ciprijana Kartaškog, koji se prikazuje kao starac i biskup. Sv. Ciprijanu Antioškom i sv. Justini posvećena je u Kutu na Visu barokna crkva (C. Fisković, o. c. (21), str. 126). Hvarsko-viški pjesnik Marin Gazarović je stoga i spjevao svoje *Prikazanje života i muke sv. Ciprijana i Justine*. Taj Antioški nije bio biskup, pa ipak je na oltaru svoje crkve u Visu prikazan u biskupskoj odori. U prikazivanju tih dvaju svetaca ima ikonografskih nedosljednosti i proturječja, barem na Visu, pa se stoga teško odlučiti koji je od njih prikazan na ovoj slici o kojoj pišem. O njima vidi i L. Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, Paris 1958, str. 359.

a modre postave pod kojima se bijeli alba. Podno njegovih nogu na ravnoj hridi je dvosjekli mač pozlaćenog balčaka, a u rukama mu je grančica palme, znamenja njegova mučeništva kojima plavokosi anđeo pridava i vijenac ružičastih ruža. Uz njega je bradati sv. Nikola u svijetlom žutozelenom plaštu preko kojeg je prebačena široka bijela stola sa žutim rubom i sivim križevima. Pod sivom tunicelom išaranom crnim kockama i križevima je duga košulja s čipkastim rubom ispod kojeg vire crvene papuče. U desnici mu je crvena knjiga, a na stepeničastoj stijeni kraj nogu su tri jabuke, njegov uobičajeni znamen.

Povezanošću Gospe i sv. Rajmonda koji u otvorenom stavu prima naplećak iz njezinih ruku jasno je da je taj osnivač reda mercedara glavni od tri prikazana sveca. Može se, dakle, smatrati da slika pripadaše oltaru koji se spominje u ovoj crkvi pod imenom »*Madona de mercede*»⁸ povezanom uz spomenuti red, utemeljen da otkupljuje kršćansko roblje od Turaka i afričkih gusara. Tom otkupu se na otoku Visu izloženom gusarima obraćala posebna i trajna pažnja, pa su tamošnji općinski biljež-

⁸ Spis službenog pohoda hvarskog biskupa Ivana Riboli, sv. I (1769—1770). Rukopis u biskupskom arhivu u Hvaru.

G. Pittoni, *Gospa sa svecima* — Vis (detalj)G. Pittoni, *Gospa sa svecima* — Vis (detalj)

nici pri sastavljanju oporuka na onda službenom talijanskom jeziku, a protumačenih zatim oporučitelju na materinskom hrvatskom⁹ redovito ga u 18. stoljeću pitali da li ostavlja neku svotu u tu svrhu. Stoga je i prirodno da u jednoj od većih viških crkava bijaše štovana slika utemeljitelja tog reda, čije štovanje u Dalmaciji inače ne bijaše često, a danas je skoro nepoznato.

Već u 16. stoljeću bijaše Višana i Hvarana zarobljenih od Turaka i afričkih gusara na moru. Mate Petrović je predao krajem 1530. godine izvjesnu svotu novaca dubrovačkom kiparu Luku Paskovu da oslobodi iz turskog

ropstva u Herceg-novom hvarskog plemića Jerolima Gazarovića zvanog Alemagna zarobljenog na moru.¹⁰ Zarobljenik Antun Gazarović Šimunov pisao je 25. i 29. kolovoza 1591. iz Valone svojoj ženi u Hvar da proda dio njihove imovine za njegov otkup iz ropstva u koje je pao kad ga je zarobio Mustafa od Valone.¹¹ Nesretna žena je još i 1604. godine nastojala da ga otkupi pa je prodavala svoje zgrade u plemićkom zaselku viške Luke u Kutu i svoje vinograde na Hvaru i na Visu,¹² jednako kao i Komiška Vica Mardešić, kojoj oca a i muža Andriju zarobiše Turci u kolovozu 1603. godine.¹³ I u 17. i 18. stoljeću zapali su neki dalmatinski pomorci u afričko ropstvo. Antun Bello Korčulanin bio je 1648. godine zarobljen u Tu-

⁹ »3. V. 1736... *letto et riletto et in lingua slava interpretato al sudetto testatore...*; 28. I 1742... *Qual testamento vedutto da me nodaiò alla presenza d'infrascritti testimoni letto et lingua slava interpretato de verbo ad verbum all' sudetto testatore...*« Oporuke bilježnika J. Sibischini. *Viški spisi. Historijski arhiv* u Splitu.

I u drugim dalmatinskim gradovima oporučitelji ostavljahu novac na otkup robova npr. u Korčuli. C. Fisković, *Uz četiri nacrtà Korčulanina Josipa Zmajića, Zbornik za likovne umetnosti* 18, Novi Sad 1982, str. 221.

O tumačenju oporuka na hrvatskom jeziku vidi i C. Fisković, *Spomenici grada Makarske. Makarski zbornik, Makarska* 1970, str. 257.

¹⁰ C. Fisković, *Dubrovački kovači i lijevači broskog oružja u XVI stoljeću. Mornarički glasnik*, br. 1, str. 48, Split 1961.

¹¹ Bilježnički spisi 1592. godine. *Hvarski spisi. Historijski arhiv* u Zadru.

¹² 10. IX. 1596. Bilježnički spisi 1596. 6. VII. 1604. Bilježnički spisi V (1601—1612). *Hvarski spisi* u *Historijskom arhivu* u Zadru.

¹³ 5. X. 1604. Bilježnički spisi V, str. 451. *Hvarski spisi* u *Historijskom arhivu* u Zadru.

nisu¹⁴ gdje je 1748. robovao Peraštanin Josip Bronza.¹⁵ U alžirskom ropstvu bijahu i njegovi mještani Nikola Buća i Kristo Visković.¹⁶ U tom stoljeću robovahu u Alžiru neki Pelješčani, među njima Marko Bogojević i Nikola Franković,¹⁷ a i Đivović i drugi iz Orebića čamili su u afričkom ropstvu, odakle ih je zauzimanjem srijemskog biskupa Orebićanina Josipa Đivovića oslobodila svojim diplomatskim putem vlada Dubrovačke Republike.¹⁸

Prirodno je, dakle, da se u Dalmaciji izloženoj gusarstvu pojavilo štovanje sv. Rajmonda Nonnatusa. Unio ga je na otočko tlo hvarske biskupije biskup Rajmond de Aspertis dok je od 1704. do 1723. godine stolovao u crkvi kojoj pripadaše i taj osamljeni otok. Vis je u to vrijeme, a osobito od 1714. do 1718. godine, kad Mlečiči ratovahu s Turcima, bio izložen gusarskim napadajima, kao i čitava hvarska biskupija, o čemu nas obavještava i Daniel Farlati u svom poznatom djelu *Illyricum sacrum*. Slika bi, dakle, mogla biti naslikana u prvoj polovici 18. stoljeća, to više što je poslije 1716. godine crkva sv. Duha, u kojoj se nalazi, bila obnovljena nakon čega je ukrašavahu novim žrtvenicima i slikama.¹⁹

Po ranijoj predaji pripisivala se poznatom mletačkom slikaru Nikoli Grassiju, pa pri njezinu popravku u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu²⁰ to bijah prenio, upozorivši ipak godine 1968. da se »po čvrstoći oblikovanja razlikuje od ostalih Grassijevih slika pa je pitanje atribucije još otvoreno«. ²¹ Ne uključih je u svoje izlaganje o Grassijevim djelima iz Dalmacije na simpoziju koji je u čast tom sve uvaženijem slikaru u Tolmezzu održan u svibnju 1982. godine.²²

U ono vrijeme djelo Giambattiste Pittonija, mletačkog slikara (1687—1767) kojemu bih sliku sada pripisao, prije knjige Franke Zava Boccazzi ne bijaše dovoljno razrađeno u stručnoj literaturi. O njemu postojahu djelomična sagledavanja ili kratki sudovi u cjelovitim pregledima talijanskog, posebno mletačkog slikarstva 18. stolje-

ća. Danas pak kada je konačno 1979. godine njegovo djelo bolje sagledano i gotovo u cjelini objavljeno,²³ iznosim pretpostavku da se za višku sliku, čiju sam pojavu na Visu u 18. stoljeću objasnio, po izrazitim likovnim oznakama kasnobaroknog svjetlosnog učinka, po produhovljenoj obradi pojedinosti svedenih u prirodne tokove, a nadalje po općem dojmju plastično kalorističke saglašenosti, po sagibljiivosti uzrujanih likova može pretpostaviti da je rad iz zrelog doba toga slikara.

Prilične usporedbe s ostalim Pittonijevim slikama upućuju na tu pretpostavku. Veliki lik sv. Nikole uspravan i čvrst u svojoj moćnoj pojavi pojačanom živo i plastično obrađenom skoro nagomilanom odjećom, osvjetljen bočno jarkim svjetlom, zadržava razigranu kompoziciju. Tim osvjetljenjem koje stvara suprotnosti svjetla i sjene u oštrim naborima haljine, svojom izrazitom staračkom glavom i snažnim rukama, on se može uporediti s mnogim sličnim Pittonijevim likovima. Na njih svojim savinutim stavom zatvorenošću svog redovničkog odjela oštirih nabora, osobito onih pod koljenom, slični lirski lik sv. Rajmonda. Gospino poluzasjenjeno lice ima crte Pittonijevih Bogorodica, a i zaobljeno, čvrsto tijelo njenog sina opasanog sred tijela, slično je na drugim slikama toga slikara. Krupni i naduti, grumenasti oblak na kojem sjedi Marija vidljiv je na mnogim njegovim djelima, kao što se i pločasta ravna hridina svojim isjeklinama pojavljuje i na njihovu rubu.

Umjetnik je ovdje oblikovanjem suprotnosti svjetla i sjene stvorio živahnu plastičnu i uravnoteženu cjelinu s čvrstom okomicom Marije sred gornjeg dijela slike i vještijim postavljanjem sagnutog sveca, mučenika koji kleči između dvaju pokrajnih likova ove nabite uzrujanim pittonijevskim ritmom prožete kompozicije. Čvrstoću njene cjeline ne oslabiše gipkost izražena osobito u liku sv. Rajmonda ni duševna uzbuđenost ostalih likova. Njihovi pokreti i stavovi, uznemireni plastični lomovi njihove odjeće, pa čak i one Gospine koja mirno sjedi, igra jasnim spletanjem i raspletanjem tkanina ne razbiše jedinstveni i nadahnuti slikarev zamah, niti rasplinuše povezanost cjelovite zamisli podređene statički potrebitoj oltarnoj pali, kojoj pridonosi čvrsti lik sv. Nikole. Za nju se, dakle, može po ikonografskim, tipološkim i kolorističkim odlikama izraženim u mnogim pojedinostima, osobito u savinutom poletnom stavu sv. Rajmonda, pretpostaviti da je djelo Giambattiste Pittonija iz punog doba njegova plodnog stvaralaštva.

U svemu, dakle, riječ je o umjetnici koja pridonosi boljem poznavanju naše kulturne baštine, ne samo po svojoj vezanosti uz sadržaje života 18. stoljeća na otoku Visu nego i po tome što potvrđuje kasni uvoz visokovrijednih ostvarenja mletačkog slikarstva na našu obalu. Upravo time, uz još uvijek neispražnjenu kupovnu moć primorskih naselja, ona dokazuje kako postojaše svježina i pobuda da se odavle prate onda vrlo moderna likovna zbivanja i stremljenja ukusa tijekom razdoblja rokokoja koje je izvan vodećih središta na Sredozemlju nalazilo sve slabije i slabije mogućnosti odraza.

¹⁴ C. Fisković, *Urbanističko usavršavanje Korčule Kanaveličeva vremena. Zbornik otoka Korčule 3, Radovi o Petru Kanaveliču, Korčula 1973, str. 65.*

¹⁵ C. Fisković, *Pomorski sukob Peraštana Josipa Bronze s alžirskim ratnim brodovima 1749. godine. Pomorski zbornik, knj. 1, Zadar 1963, str. 523, 529.*

¹⁶ F. Visković, *Storia di Perasto, Trst 1898, str. 3.*

¹⁷ N. Z. Bjelovučić, *Povijest poluotoka Rata (Pelješca), Split 1921, str. 159.*

¹⁸ Dopisivanje biskupa J. M. Đivovića s Dubrovačkom vladom. *Historijski arhiv* u Dubrovniku.

¹⁹ A. Matijašević, *Manoscritti II, str. 81, 88.* Rukopis u knjižnici Arheološkog muzeja u Splitu.

²⁰ Tom zgodom otkriven je slikarev pentimento, Gospina glava okrenuta obratno od one naslikane. Ostavljena je vidljiva uz glavu konačno naslikane Gospe. Ta bi obratnim okretanjem bila promijenila i raspored svetaca u slici, jer nije okrenuta sv. Rajmondu.

²¹ C. Fisković, *Spomenici otoka Visa od IX do XIX stoljeća. Prilozi povijesti umjetnosti 17, Split 1968, str. 142, bilješka 359.*

²² C. Fisković, *I quadri di Nicola Grassi a Šibenik e Trogir, Nicola Grassi e il rococo* (u tisku).

²³ F. Zava Boccazzi, *Pittoni (l'opera completa), Venezia 1979.*

nac, spent in Ancona. The analysis of his work on the facade of the Merchants Loggia and portals of the St. Francis and St. Augustine Churches has established the correct chronology, defining separately the contribution of assistants on the first two monuments, and the two phases in the creation of the third. The extensive analysis deals with the problem of quality of all plastic elements contained in the works described, especially esthetical characteristics of significant sculptures, in some points opposing polemically opinions of other experts. The iconography of the monuments has been discussed in detail, as well as their stylistic features. This and the works the artist produced on our coast served as a basis to define his position within the framework of the humanist culture on the rise, maintaining the Gothic traditions of Venetian origin in building and sculpture, in the middle of the 15 century, in the Adriatic region.

Grgo Gamulin

TWO PAINTINGS BY ANTONIO VIVARINI IN CROATIA

Two paintings unknown to date have been attributed to Antonio Vivarini: »St. Helen« from the Perić private collection in Zagreb, and »Madonna with the Dead Christ« from the Jeličić collection in Split. The first painting dates from between 1448 and 1464, while the second might possibly be the work of Vivarini, created between 1450 (polyptych in Bologna) and 1464 (polyptychs from Osimo and Pesaro).

Angela Horvat

GOthic STATUE OF MARY OF BISTRICA

Analysis of the Gothic statue of Mary of Bistrica (Hrvatsko Zagorje) has established that the work was produced in a local workshop lacking finesse. The craftsman had a number of models for the statue, probably a stone sculpture among others, because the statue is only roughly finished at the back. The late Gothic statue with its rustic shape retains certain archaic elements from 1400 at the end of the 15th century, and presents a valuable example of naive sculpture in Southern Europe. It dates from 1490.

Vladimir Marković

A NEW INSIGHT INTO 16th CENTURY PAINTING IN DUBROVNIK

The predella of »The Last Supper« on the altar of the Holy Cross in the parochial church in Luka Šipanska (the island of Šipan) is attributed to P. F. Sacchi (1485—1528) because of its similarity to his Genoese works. Joos van Cleve's direct influence is also noted. The painting »Pietà« in the sacristy of Luka Šipanska is probably the part of the same altar by Sacchi, while the altarpiece has not been preserved. The painting »The Holy Family With an Angel« from the St. Mary's Church in Pakljena on the island of Šipan is attributed to Peter Coecke van Aelst (1502—1550) as one of the few paintings done by the master himself. The quality of the painting and the circumstances under which it came to Šipan point to this possibility.

Kruno Prijatelj

THE ALTERPIECE OF THE ST. HYACINTH BY PONZONI (?) IN KORČULA

The author discusses the altarpiece of St. Hyacinth in the Abbey Museum in Korčula, brought from the Church of Our Lady of Conception in the same town. The central part presents the revelation of the Virgin to a Dominican saint of Polish origin and the twelve smaller parts depict scenes from the saint's life. The work is attributed to a Dalmatian painter, Matija Ponzoni — Pončun (1586 — later than 1663), a disciple of Palma the Younger and Santa Peranda, who worked in Venice and Friuli and occasionally in his native country. The painting probably dates from the 1640's, when the artist was working in Dalmatia.

Radoslav Tomić

HERITAGE OF THE DRAŽOJEVIĆ-JELIĆ FAMILY

Numerous historical facts on the life and activities of prominent Dražojević-Jelić family from Poljice and Omiš region are presented chronologically on the basis of the family's genealogical tree and substantial archive records. The names and family ties are listed from the first known member, Dražoje, lord of Kamen-grad who ruled in Poljice around 1350, to the last male descendant, Juraj Dražojević Jelić (1846—1897). The family life in Omiš (since 1570) is documented through buildings that are still standing and a number of family gravestones.

Cvito Fisković

PITTONI'S PAINTING IN VIS

Paintings by prominent Venetian Rococo painter Giambattista Pittoni (1687—1767) have not previously been known to exist in Dalmatia, where works of 18th century Venetian painters are otherwise plentiful. Analysis of his style leads to the assumption that the great central altar painting in the Church of the Holy Ghost in Vis, on the island of Vis, is his original work.

Đuro Vandura

J. G. TRAUTMANN IN THE STROSSMAYER GALLERY IN ZAGREB

During analysis of the painting »A Woman Lighting a Candle«, attributed to Godfried Schalcken, donated to the Strossmayer Gallery by Ante Topić Mimara in 1967, an original signature was discovered leading to the conclusion that its real author is Johann Georg Trautmann (1713—1769). The painter worked in Frankfurt, painting in the manner of the late Dutch tradition. J. W. Goethe wrote of him: »Trautmann created several wonderful, Rembrandt-like Resurrections from the New Testament...« There is mention of several of Trautmann's contemporaries, painters with the same tenebrist expression who skillfully applied the effects of artificial light (candles, open fire, lamp).
